

# Véleményszabadság vs. emberi méltóság – Egy rejtélyes alaptörvény-módosítás nyomában

---

TÉGLÁSI ANDRÁS

*The paper examines to what extent the Constitutional Court of Hungary relied – after the Fundamental Law took force – on formerly elaborated justifications and arguments in the course of interpreting the freedom of speech and human dignity. The contents of the text of the Fundamental Law taking force on 1 January 2012 was identical with the text of the previous Constitution. According to Article IX para. (1) of Fundamental Law: everyone shall have the right to freedom of speech.*

*However, according to the provision incorporated into the fourth amendment of the Fundamental Law, “the right to freedom of speech may not be exercised with the aim of violating the human dignity of others” [Article IX para. (4) of Fundamental Law]. This results in a difference between the text of Article IX of the Fundamental Law and the text of the previous Constitution in interpreting the freedom of speech, namely Article IX para. (4) focuses in particular on personality protection.*

*The paper attempts to find answers to the question as to why it was necessary to amend the Fundamental Law.*

*In Decision 7/2014. (III. 7.) AB, the Constitutional Court established that the Fundamental Law only reinforced the interpretation developed in the Constitutional Court’s practice, since, from the very beginning, it has been the cornerstone of the Constitutional Court’s interpretation of the freedom of speech that the human dignity of others can restrict the freedom of speech. Contrary to this interpretation of the Constitutional Court, the new law might result in an interpretation that human dignity has a narrower scope than before. According to such an interpretation, the right to human dignity shall be restricted to only a prohibition against inhuman or degrading treatment, as its original content, and shall preclude this right from being interpreted as “a general personality right”.*

*In another interpretation, with this amendment, the constitution-forming power would have liked to achieve a different interpretation of freedom of expression that provides greater protection of human dignity.*

*In this paper I make references to the “pro and con” arguments of these alternative ways of interpreting Article IX para. (4) of Fundamental Law.*

## Az Alkotmány és az Alaptörvény szövegtörténete

A 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény IX. cikke szerint „*Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.*” Ezáltal az Alaptörvény – a legtöbb alapjoghoz hasonlóan<sup>1</sup> – a véleménynyilvánításhoz való jogot (is) a korábbi Alkotmányhoz képest szövegszerűen eltérően fogalmazta meg.<sup>2</sup> Az Alaptörvényből ugyanis – a véleménynyilvánítás szabadságának deklarálása mellől – kimaradt a szólásszabadságra történő utalás, ami a 2012. január 1-jén hatályát veszített Alkotmányban még szerepelt.<sup>3</sup>

Ha megnézzük az Alkotmány szövegtörténetét, azt láthatjuk, hogy a rendszerváltó Alkotmány 61. § (1) bekezdésébe a véleménynyilvánítás szabadsága mellé egy 2010. júliusi alkotmánymódosítással<sup>4</sup> került be a szólásszabadság. Tehát ezt az alkotmánymódosítást ugyanaz a – 2010. évi országgyűlési képviselőválasztáson több mint kétharmados többséget szerzett két kormánypárt (FIDESZ–KDNP) által alkotott – alkotmányozó hatalom fogadta el, mint amelyik az Alaptörvényt is megalkotta 2011-ben.

A 2010. július 6-i alkotmánymódosítás eredeti, T/359/1. számon benyújtott javaslata a korábbi véleménynyilvánítás szabadságát váltotta volna fel a szólásszabadság kifejezéssel.<sup>5</sup> A javaslatához fűzött részletes indokolás szerint: „*A javaslat szóhasználatára visszatér a magyar történelmi hagyományhoz, és a „véleménynyilvánítás szabadsága” helyett a „szólásszabadság” kifejezést használja, de annak tartalmán, illetve – elsősorban az alkotmánybírói gyakorlat által meghatározott – korlátozási lehetőségein nem változtat.*” Való igaz, hogy a magyar történelmi hagyományban erőteljesebben gyökerező „szólásszabadság” kifejezést – az 1946. évi I. törvény szóhasználatát tudatosan visszaidézve – csak az 1989. évi XXXI. törvénnyel váltotta fel a „szabad véleménynyilvánítás”, ezzel is hangsúlyozva a régi rendszerrel való teljes szakítást.<sup>6</sup>

Még a T/359. számú javaslat elfogadása előtt azonban a Kulturális és sajtóbizottság „visszacsempészte” a véleménynyilvánítás szabadságát is a szólásszabadság mellé, méghozzá a kettő közé egy „és” kötőszóval.<sup>7</sup> A módosító javaslat indokolása szerint

1 A korábbi Alkotmány és az Alaptörvény szövegszerű változásait és annak Alkotmánybíróság általi értelmezését lásd: TÉGLÁSI András: *Az Alkotmánybíróság alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után = Alkotmányozás és alkotmányjogi változások Európában és Magyarországon*, szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina, Sente Zoltán, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2014, 317–339.

2 A szövegszerű különbségeket az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságánál maga is észlelte. Lásd: 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [24]: „az Alaptörvény IX. cikkének szövege további különbségeket mutat a szabad véleménynyilvánításra vonatkozó korábbi alkotmányszöveghez képest.”

3 1949. évi XX. törvény 61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.

4 Lásd: az Alkotmány 2010. július 6-i második módosításának 1. §-át.

5 Ez alapján a 61. § (1) bekezdés a következőképpen módosult volna: „(1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szólásszabadsághoz, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, illetve terjesztéséhez.”

6 KOLTAY András: *61. § [A véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság és a közérdekű adatok nyilvánossága] = Az Alkotmány kommentárja*, szerk. Jakab András, Századvég Kiadó, Budapest, 2009, 2222.

7 A T/359/17. irományszámú módosító javaslat szerint „(1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.”

„El kell kerülni azt a lehetséges értelmezést, amely alapján az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében alkalmazott szócsere a szabad véleménynyilvánítás alapjogának szűkítését eredményezhetné a gyakorlatban, ugyanakkor indokolt a magyar történeti hagyományban gyökerező szólásszabadság kifejezést is szerepeltetni a szövegben.”

Az „és” kötőszó által viszont a 61. § (1) bekezdés nyelvtani értelmezése arra enged(ett) következtetni, hogy itt két különálló alapjog került nevesítésre. Ugyanakkor láthattuk, hogy az alkotmányozó hatalom nem kívánt a korábbi alkotmánybíróági gyakorlattól eltérni.<sup>8</sup> Az is érdekes, hogy az ugyanezen alkotmányozó többség által elfogadott – és a történeti alkotmányt a korábbiakhoz képest jobban hangsúlyozó<sup>9</sup> – Alaptörvénybe pedig nem került be a szólásszabadság, holott a 2010. júliusi alkotmánymódosításnál épp ez volt a fő indok.

Az Alaptörvény 2012. január 1-jén hatályba lépett IX. cikk (1) bekezdése csak a véleménynyilvánítás szabadságát nevesíti. Mivel az alkotmányozó a 2010-es módosítással sem kívánt a korábbi, 2010 előtti szöveg alapján kialakult alkotmánybíróági gyakorlattól eltérni, ezért vélelmezhető, hogy a IX. cikk (1) bekezdés megfogalmazása során sem volt ettől eltérő szándéka. Erre a következtetésre jutott az Alkotmánybíróóság is a 3208/2013. (XI. 18.) AB határozatban, melyben – igaz, a konkrét szövetségserű változások megvizsgálása nélkül – sommásan megállapította, hogy „a véleménynyilvánítás szabadságát az Alaptörvény az Alkotmányban foglaltaknak megfelelően védi. Az Alaptörvénynek nincs olyan rendelkezése, mely az Alkotmánybíróóság által a korábbi [...] határozatokban tett megállapítások felülvizsgálatát indokolná.”<sup>10</sup> Később, a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban a testület már az Alkotmány és az Alaptörvény szö-

8 A korábbi gyakorlatot összefoglalóan lásd: KOLTAY: *i. m.*, 2219–2303.; angol nyelven: PATYI András: *Protecting the Constitution (The Characteristics of Constitutional and Judicial Review in Hungary 1990–2010)*, Schenk Verlag, Passau, 2011, 42–44.

9 Lásd: BALOGH Elemér: *Alkotmánybíráskodás a történeti alkotmány távlatában = „Most megint Európában vagyunk...” Szabó József emlékkönyv*, szerk. Révész Béla, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2014, 23–44.; CSINK Lóránt, FRÖHLICH Johanna: *Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben*, *Közjogi Szemle* 2012/1, 9–15.; RIXER Ádám: *A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmi*, *Jogelméleti Szemle* 2011/3. Forrás: [jesz.ajk.elte.hu/rixer47](http://jesz.ajk.elte.hu/rixer47)

10 3208/2013. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [104]. Ugyanakkor az Alkotmánybíróóság a 4/2013. (II. 21.) AB határozatában az önkényuralmi jelképek – ezen belül is konkrétan az „ötágú vöröscsillag” – használatának büntetőjogi tényállása kapcsán felülbírálta a korábbi 14/2000. (V. 12.) AB határozatát, erre azonban nem az Alaptörvény hatálybalépése miatt került sor (sőt, a határozat is utal rá, hogy „A véleménynyilvánítás szabadságához való jogot az Alkotmány 61. § (1) bekezdése, valamint az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése azonos tartalommal rögzíti.” Lásd: Indokolás [16]), hanem az Emberi Jogok Európai Bírósága által a Vajnai kontra Magyarország (33629/06 számú kérelem) ügyben 2008-ban meghozott ítélet, melyet a testület olyan jogilag jelentős új körülményként illetve új szempontként értékelt, amely szükségessé tette az ismételt alkotmányossági vizsgálat lefolytatását. Tóth J. Zoltán rámutat arra, hogy az EJEB értelmezési standárjának figyelembevételére azért is volt szükség, mert „a strasbourgji joggyakorlat alapján a jövőben reálisan számolni kellett azzal, hogy az EJEB rendre elmarasztalja a magyar államot, amiért annak bíróságai – a magyar jog alkalmazása, tehát feladatuk teljesítése miatt – büntetést szabnak ki vagy büntetőjogi intézkedést alkalmaznak az EJEB szerint a megengedett politikai szólás körébe tartozó jelképhasználat miatt.” TÓTH J. Zoltán: *Az önkényuralmi jelképek használata mint a véleménynyilvánítási szabadság korlátja? (A 4/2013. AB határozat előzményei, indokai és következményei, valamint az új Btk.-szabályozás pozitívumai és fogyatékosságai)*, *Jogelméleti Szemle*, 2013/2, 188–189.

vegének alaposabb vizsgálata mellett is ugyanerre a következtetésre jutott, hogy ti. az „Alaptörvényben az alkotmányozó az így [vagyis a 2010 július 6-i módosítással – T.A.] módosított Alkotmány szövegével tartalmilag azonos rendelkezéseket alkotott.”<sup>11</sup>

Ugyanakkor a negyedik módosítással az Alaptörvény IX. cikke – többek közt – egy új (4) bekezdéssel egészült ki,<sup>12</sup> az alábbiak szerint:

(4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

Függetlenül attól, hogy ez a (4) bekezdés nem önmagában, hanem több másik rendelkezéssel – így különösen az (5) bekezdéssel<sup>13</sup> – együtt került be a IX. cikkbe, jelen tanulmány keretei között kizárólag az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének lehetséges elméleti és az Alkotmánybíróság gyakorlatában megvalósuló értelmezési alternatíváit kívánom körbejárni.

Úgy vélem, hogy nem szükségtelen legalább végiggondolni a szöveg adta értelmezési lehetőségeket. *Koltay András* szerint is kérdéses, hogy az Alaptörvény IX. cikk (4)–(5) bekezdései mennyiben érintik a korábbi AB-határozatokból kinyerhető alkotmányos értelmezés érvényét, lévén, hogy a (4) bekezdés normatív tartalma nem egyértelmű, mert a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltóság eddig is – számos helyzetben – egymással versengő jogoknak számítottak.<sup>14</sup> *Koltay* szerint kérdéses, hogy ez az alkotmányos rendelkezés vajon alkalmas-e az eddigi *status quo* felborítására, következik-e abból, hogy a versengő jogok között – a méltóság javára – egyértelmű, a jogalkalmazás számára mozgásteret nem hagyó hierarchia áll fenn?<sup>15</sup>

## Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének értelmezési lehetőségei

### *A korábbi alkotmánybírósági gyakorlat alaptörvényi szintre emelése*

A IX. cikk (4) bekezdésének egyik, legkézenfekvőbb értelmezési lehetősége, hogy az alkotmányozó itt lényegében nem tett mást, mint *a korábban már az alkotmánybírósági gyakorlatban létező elvi kitételt emelte alaptörvényi szintre*. Ezt a megoldást az alkotmányozó már az Alaptörvény eredeti szövegének megalkotása során is al-

11 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [22]

12 Lásd: Magyarország Alaptörvényének 2013. március 25-én elfogadott és 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása 5. cikkének (2) bekezdése

13 Eszerint: A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének elemzését lásd: GÁRDOS-Orosz Fruzsina: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásról*, *Fundamentum*, 2013/4, 26–27. Forrás: [www.fundamentum.hu/sites/default/files/13-4-4.pdf](http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/13-4-4.pdf)

14 KOLTAY András: *A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: a „gyűlöltre uszítás” alkotmányos mércéjének azonosítása felé*, *Állam- és Jogtudomány*, 2013/1–2, 121. Forrás: [jog.tk.mta.hu/uploads/files/Al-lam-%20es%20Jogtudomany/2013\\_1\\_2/2013-1-2-koltay.pdf](http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Al-lam-%20es%20Jogtudomany/2013_1_2/2013-1-2-koltay.pdf)

15 KOLTAY: *A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita...*, *i. m.*, 121.

kalmazta,<sup>16</sup> hogy ti. csak megismétli az „Alkotmány – alkotmánybírószági gyakorlat feladását – szövegét”.<sup>17</sup> Ezt a logikát követve az alkotmányozó az Alaptörvény kidolgozásánál csupán „megfeledekezett” ennek a rendelkezésének a beemeléséről, és ezt utólag, a negyedik módosítással pótolta. Ugyanakkor *Tóth Gábor Attila* is azon az állásponton van, hogy már önmagában az, hogy az alkotmányozó az Alaptörvénybe beemel az Alkotmánybírószág korábbi esetjogából egyes megállapításokat, érdemi változást eredményezhet, ti. ameddig egy gyakorlati elvet az Alkotmánybírószág precedensei alapján követünk, addig fennáll a lehetőség, hogy azok, akik vitatják az elv helyességét, új precedens elfogadtatásával irányváltást érjenek el.<sup>18</sup> Konkrét jogesetek segítségével, nemzetközi tendenciákra hivatkozva ugyanis mindig kísérletet lehet tenni a közvélemény alakítására és a bírói gyakorlat megváltoztatására.<sup>19</sup> Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Alaptörvény által az R) cikk (3) bekezdésében kötelezően előírt értelmezési módszerek révén akár az Alkotmány egy korábbi rendelkezésének, vagy akár a korábbi Alkotmányon alapuló alkotmánybírószági jogértelmezés szó szerinti átvétele is eltérő értelmezést eredményezhet. *Tóth Gábor Attila* is utal arra, hogy az Alaptörvény céljai jelentősen eltérnek a korábbi Alkotmányétól.<sup>20</sup>

---

16 Lásd: TÉGLÁSI András: *Az Alkotmánybírószág alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után = Alkotmányozás és alkotmányjogi változások Európában és Magyarországon*, szerk. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina, SZENTE Zoltán, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2014, 322–329.

17 Ezt a kifejezést Juhász Imre alkotmánybíró használja a 16/2015. (VI. 5.) AB határozathoz írt párhuzamos indokolásában. [152]

18 TÓTH Gábor Attila, SÓLYOM Péter: *„Az Alaptörvény fő problémái nem oldhatók meg jogértelmezéssel”: Tóth Gábor Attila alkotmányjogással Solyom Péter beszélget*, Fundamentum, 2012/4, 71. Forrás: epa.oszk.hu/02300/02334/00059/pdf/EPA02334\_Fundamentum\_2012\_04\_067-075.pdf.

19 *Uo.*

20 E körben *Tóth Gábor Attila* arra utal, hogy az Alaptörvény a honpolgárok helyett a magyar „világnemzetet” próbálja alanyi körébe vonni, feladja az alapjogok elsődlegességének tanát a fiskális megfontolásokkal szemben, és vallási, főleg katolikus preferenciákat testesít meg. Lásd: TÓTH-SÓLYOM: *i. m.*, 71. Az Alaptörvény – korábbi Alkotmányhoz képest – eltérő (mögöttes) filozófiai háttéréről és jogszemléletéről lásd még CSINK Lóránt: *Két világ közt, avagy van-e alternatívája a jogállamnak = Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011.*, szerk. DRINÓCZI Tímea, JAKAB András, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest–Pécs, 2013, 67–68.



Mindezekről függetlenül sem az alaptörvény-módosítás javaslatához fűzött indokolás,<sup>21</sup> sem a felelős minisztérium háttéranyaga nem utal arra a korábbi alkotmánybírószági gyakorlattól való eltérés szándékára. Az Alaptörvény negyedik módosításáról szóló, T/9929. számú javaslat részletes indokolása a (4) bekezdéssel összefüggésben mindössze egy – az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatából már jól ismert – félmondatot tartalmaz, miszerint „A Javaslat alaptörvényi szinten kívánja rögzíteni, hogy a véleménynyilvánítási szabadság külső korlátja lehet az emberi méltóság...”<sup>22</sup> A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által készített háttéranyag is csupán azt hangsúlyozza, hogy a (4) bekezdés az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatát emeli alkotmányos szintre, utalva a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban kimondott azon elvi tételre, miszerint: „alkotmányos oltalom alatt álló emberi méltóság (...) az értékítéletben megnyilvánuló véleménynyilvánítási szabadság külső korlátja lehet.”<sup>23</sup>

Az Alkotmánybíróság is ezt követte, és az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésére a korábbi gyakorlatának megerősítéseként, és nem új – a korábbi gyakorlatától való eltérésre okot adó – rendelkezésként tekintett.

A nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását tiltó büntetőtörvényi tényállást vizsgáló 16/2013. (VI. 20.) AB határozat ezt a következőképpen fogalmazta meg: „*Magyarország Alaptörvényének 2013. március 25-én elfogadott és 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása 5. cikkének (2) bekezdése a fenti elvet [ti. Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is irányadónak tekintett gyakorlata szerint tehát az emberi méltósághoz való jog védelme, a közösség tagjainak méltóságvédelme megfelelő és elégséges indok lehet a véleménynyilvánítás szabadsága alapjogának büntetőjogon keresztül megvalósuló korlátozására – T. A.] tulajdonképpen szövegszerűen is az Alaptörvény részévé emelte, rögzítve azt, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának,*

21 A törvényjavaslatok indokolása kapcsán érdemes utalni Tóth J. Zoltán megjegyzésére, aki rámutat arra, hogy a „jogalkotó akarata” vagy „szándéka” mint az egyik klasszikus jogértelmezési kánon egyik fajtájaként megfogalmazott interpretációs metódus („történeti értelmezés”) az esetek többségében szubjektív, és csak kiegészítő lehetőségként helyes a törvény-előkészítési anyagokat (travaux préparatoires, Materialien, legislative history) vagy a miniszteri indokolást figyelembe venni; mivel azonban a miniszteri indokolás maga is szöveg, mely hermeneutikai szempontból éppúgy elemezhető-értelmezhető, mint maga a törvényszöveg, továbbá mivel ez esetben a miniszteri indokolás alapjául szolgáló törvényjavaslat textusa megegyezik a végül az Országgyűlés által ténylegesen elfogadott törvényszöveggel (ugyanis ha nem, akkor a miniszteri indokolás a törvényszöveg értelmezési forrásoként csak feltételekkel használható), ezért – jelen esetben – a miniszteri indokolásból releváns és megalapozott következtetést lehet levonni arra nézve, hogy mi volt a „jogalkotó szándéka” az adott törvény megalkotásával. TÓTH J. Zoltán: *Az önkényuralmi jelképek használata mint a véleménynyilvánítási szabadság korlátja? (A 4/2013. AB határozat előzményei, indokai és következményei, valamint az új Btk.-szabályozás pozitívumai és fogyatékoságai)*, Jogelméleti Szemle, 2013/2, 179, 2. lj. A jogértelmezési módszerek modern felosztásához lásd még TÓTH J. Zoltán: *A pozitív jogi normák bírói értelmezésének módszertana*, Jogtudományi Közlöny, 2012/3, 93–109.

22 Lásd: [www.parlament.hu/irom39/09929/09929.pdf](http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929.pdf). Az indokolás többi része a közösségek méltóságával és a gyűlöletbeszéddel összefüggésben tartalmaz érvelést, vagyis a IX. cikk (5) bekezdése tekintetében.

23 Háttéranyag az Alaptörvény negyedik módosításához, 17. Forrás: [2010-2014.kormany.hu/download/0/09/d0000/VB%20-%20Alapt%3B6rv%3A9ny%20h%3A1tt%3A9r%20130411.pdf](http://2010-2014.kormany.hu/download/0/09/d0000/VB%20-%20Alapt%3B6rv%3A9ny%20h%3A1tt%3A9r%20130411.pdf)

illetőleg a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. [Alaptörvény IX. cikk (4)–(5) bekezdés]. A módosítás eredményeképpen tehát most már maga az Alaptörvény is kifejezetten nevesít egy olyan esetkört, ahol a véleménynyilvánítás szabadsága már nem érvényesül, azaz tulajdonképpen megtiltja az alapjoggal való tudatos visszaélést.<sup>24</sup> Ebből Koltay András szerint az következik, hogy „az emberi méltóságot tudatosan, szándékosan sértő vélemények nem élvezik a IX. cikk védelmét, és ezek joggal való visszaélésnek minősülnek, de a szándékosság nélkül ilyen hatást elérő vélemények esetében a jogalkalmazói mérlegelés a korábbiak szerinti terjedelemben szükséges marad.”<sup>25</sup> Az Alkotmánybíróság e határozatban megállapította, hogy a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségének, de a velük közösséget vállaló, demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgárok méltóságát is súlyosan sérti.<sup>26</sup> Az Alkotmánybíróság szerint tehát a Btk.-tényállás azért van összhangban az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdéseivel, mert az a véleménynyilvánítás szabadságának visszaélésszerű gyakorlásában megnyilvánuló magatartást szankcionál.

Ez az értelmezés – hogy ti. az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése a korábbi alkotmánybírósági jogértelmezés szimpla kodifikációja – viszont azt eredményezi, hogy a véleménynyilvánításhoz és az emberi méltósághoz való jog ütközése esetén – a többi alapjogok ütközésének eseteihez hasonlóan – továbbra is *a szükségességi-arányossági tesztet kell alkalmazni*.<sup>27</sup> A negyedik alaptörvény-módosításról készült nemzetközi szakértői vélemény szerint is fontos, hogy a (4) és (5) bekezdések alkalmazására meg-

24 Indokolás [49] Ugyanezt erősíti meg a 7/2014. (III. 7.) AB határozat is, utalva arra, hogy: „A szólásszabadság értelmezésére vonatkozó érvek felhasználhatóságát a jelen ügyben az sem rontja le, hogy az Alaptörvény IX. cikkének szövege további különbségeket mutat a szabad véleménynyilvánításra vonatkozó korábbi alkotmányszöveghez képest, és e különbségek közül a IX. cikk (4) bekezdése kifejezetten a személyiségvédelem körébe tartozik. [...] Az Alkotmánybíróság szólásszabadság-értelmezésének ugyanakkor kezdettől fogva sarokköve volt az, hogy mások emberi méltósága a véleményszabadság korlátja lehet”. [...] Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése szövegszerűen is egyértelművé tette ezt.” Paczolay Péter, az Alkotmánybíróság akkori elnöke, a 7/2014. (III. 7.) AB határozat előadó bírása az Alaptörvény IX. cikk (4)–(5) bekezdésével összefüggésben már a 3207/2013. (XI. 18.) AB határozathoz írt különvéleményében utalt arra, hogy „Ezek a tilalmak egyáltalán nem ismeretlenek a magyar alkotmányosság számára. Egyrészt az Alkotmánybíróság kezdettől fogva következetes gyakorlata szerint az emberi méltóság a szólásszabadság korlátja lehet, másrészt az alkotmánybírósági gyakorlat már korábban is lehetőséget látott arra, hogy bizonyos feltételek között a »közösségek« ellen irányuló vélemények is jogi felelősségre vonásra vezessenek.” 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [71]. Paczolay Péter itt a következő határozatokra utal: 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167; 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 816; 1006/B/2001. AB határozat, ABH 2007, 1366.

25 KOLTAY: *A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita...*, i. m., 121.

26 Indoklás [50] Ehhez hasonlóan az Emberi Jogok Európai Bírósága is joggal való visszaélésnek minősíti a holokausztot tagadó kijelentéseket, ami ezáltal az Emberi Jogok Európai Egyezménye 17. cikkébe ütközik, a szólásszabadság védelmét így nem élvezik. Lásd: *Garaudy v. France, Walendy v. Germany, Remer v. Germany* ügyek. A 16/2013. (VI. 20.) AB határozat indoklása is utal ezekre az ügyekre és a strasbourgi bíróság gyakorlatára. Lásd: Indoklás [29]–[31].

27 Az alapjogi tesztek legújabb, átfogó áttekintését adja: POZSÁR-SZENTMIKLÓS Y Zoltán: *Az általános alapjogi tesztek dogmatikája*, doktori értekezés, 2014.

hozandó törvény egészen pontosan megfeleljen az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételeknek, hogy az általuk létrehozott új rendelkezést ezáltal az európai normáknak és standardoknak megfelelőként lehessen értékelni.<sup>28</sup> Az Alkotmánybíróság is ezt a módszert követte. A 16/2013. (VI. 20.) AB határozat megállapította, hogy „A tilalmazott magatartások viszonylag szűk körére és a hozzá rendelt szankció súlyára, ehhez képest pedig a demokratikus politikai berendezkedés értékei iránti társadalmi elkötelezettség megőrzésének, valamint az áldozatok méltósága megóvásának feltétlen szükségességére tekintettel a Btk. 269/C. §-án keresztül megvalósuló alapjogi korlátozás az Alkotmánybíróság megítélése szerint tehát szükséges és arányos, ezért nem alaptörvény-ellenes.”<sup>29</sup> A 7/2014. (III. 7.) AB határozat pedig kimondta, hogy: „Az alapjogok korlátozásának általános szabályaiból következően a lényeges alkotmányossági kérdés az volt, és továbbra is az, hogy az emberi méltóság védelmét szolgáló szabályozás mely esetben minősül a szólásszabadság szükséges és arányos korlátozásának [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése].”<sup>30</sup> A 7/2014. (III. 7.) AB határozat ugyanakkor azt is leszögezte, hogy „az adott szabályozás emberi méltósággal való bármilyen összefüggése önmagában nem igazolhatja a szólásszabadság korlátozását. Ellenkező esetben a szólásszabadság tartalma kiüresedne, mivel az emberi méltósággal, illetve az abból fakadó jogokkal a jogszabályi rendelkezések rendkívül széles köre áll közelebbi vagy távolabbi kapcsolatban. Az emberi méltóság védelméhez való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, míg mint általános személyiségi jog és a belőle származó személyiségi jogok korlátozhatók.”<sup>31</sup> Az Alkotmánybíróság tehát a IX. cikk (4) bekezdésére akként reagál, hogy törekszik elhatárolni a méltóságnak egy olyan korlátozhatatlan magját, amivel szemben a véleménynyilvánításnak is meg kell hajolnia, ugyanakkor az emberi méltóság szélesebb, személyiségvédő funkciót betöltő védelmi körével szemben a véleménynyilvánításnak már csak a szükségesség-arányosság kritériumainak megfelelő esetekben kell megálljt parancsolni.

28 Szakvélemény a magyar alkotmány negyedik módosításáról, amelyet Martonyi János, Magyarország Külügyminisztere kérésére készített Francis Delpérée szenátor, a Louvaini Katolikus Egyetem emeritus professzora, a Nemzetközi Alkotmányjogi Akadémia elnöke; Pierre Delvolvé, az Intézet tagja (akadémikus), a párizsi Panthéon-Assas Egyetem emeritus professzora; Eivind Smith, az Oslói Egyetem Közjogi és Nemzetközi Jogi Intézetének egyetemi tanára, a Norvég Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Intézetének elnöke, a Nemzetközi Alkotmányjogi Szövetség alelnöke. 42.

29 Indokolás [57]

30 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [24].

31 Indokolás [43]. Első ránézésre úgy tűnhet, hogy az utóbb idézett elvi tétel csak a szólásszabadságra – illetve annak az emberi méltósághoz való viszonyáról – vonatkozik, és nem általában a – IX. cikk (4) bekezdésében szereplő – véleménynyilvánítás szabadságáról (amely a szólásszabadságnál tágabb védelmi kört ölel fel). Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságát „anyagjogként” határozta meg, amelyből a többi „kommunikációs alapjog” ered, mint a sajtószabadság, az információszabadság, a művészi szabadság, a tudomány szabadság, a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog. 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 171–172. KOLTAY András: 61. §..., i. m., 101. Vö: ÁDÁM Antal, HALMAI Gábor: A vélemény szabadság problémái az alkotmánybíráskodásban, Acta Humana, 1996/24, 11. Ugyanakkor a 7/2014. (III. 7.) AB határozat szövegét végigolvasva kitérünk, hogy a határozat szinonimaként használja a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás kifejezést, vagyis a szólásszabadság kifejezést is használja akkor, amikor az anyagjogra utal.



Ilyen, az emberi méltóság lényegi, érinthetetlen magját sérti – a 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat szerint – az érintetteknek állatokként történő, megalázó módon megvalósított ábrázolása.<sup>32</sup> Ebben a döntésben az Alkotmánybíróság ugyan visszautalt a 7/2014. (III. 7.) AB határozatba szereplő szükségesség-arányossági tesztre,<sup>33</sup> mégis ezt követően már csak azt állapította meg, hogy a Kúria döntése alkotmányos módon – más alapjog védelme érdekében – korlátozta az indítványozó véleménynyilvánítási szabadságát,<sup>34</sup> ám az arányosság kérdését nem vizsgálta.<sup>35</sup>

### ***Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének további – a korábbi AB-gyakorlattól eltérő – értelmezési lehetőségei és következményei***

Amennyiben nem azt az – imént ismertetett – értelmezési logikát követjük, hogy az alkotmányozó csupán emlékeztetni kívánta a jogalkalmazókat a IX. cikk (4) bekezdésben foglaltakra, akkor abból kell kiindulnunk, hogy az alkotmányozó ténylegesen *módosítani* szeretne volna az Alaptörvényt és az addig fennálló *status quó*t. Egy jogszabály *módosítása* ugyanis fogalmilag egy, a korábbi rendelkezésekkel *ellentétes* szabály beépítését jelenti egy jogi normába, vagyis a módosítás rendeltetése *per definitionem* a korábbi, meglévő rendelkezésektől való eltérés. Ha ugyanis a jogalkotó nem kívánna eltérni a fennálló jogi helyzettől, hanem csupán a fennálló helyzetet szeretné megerősíteni, akkor nem lenne szükség jogszabály-módosítására.<sup>36</sup>

### ***Az alapjogi teszt kizárása – egyértelmű normahierarchia felállítása a méltóság javára***

Amennyiben abból indulunk ki, hogy az alkotmányozó tényleges *módosítást* szeretett volna elérni, úgy az első értelmezési lehetőség az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése

32 Az AB-döntés alapját képező választási ügyről lásd: PATYI András: *A magyar választójog szabályozása és gyakorlata az országgyűlési választások tükrében = Tizenkettedik Magyar Jogászegyűlés* (Balatonalmádi 2014. szeptember 18–20), szerk. BENISNÉ GYÖRFFY Ilona, Budapest, 2014, 76.

33 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat, Indokolás: [14] Ugyanakkor az Alkotmánybíróság azt is hangsúlyozta, hogy „[a]z emberi méltóság alkotmányos helyéből egyenesen következik, hogy az még a kitüntetett szereppel bíró vélemény szabadságnak is korlátja lehet. Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése szövegszerűen is egyértelművé tette ezt. Nem vitás tehát, hogy a szólásszabadságnak az emberi méltósággal szemben adott esetben meg kell hajolnia. Az alapjogok korlátozásának az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt általános szabályából következően ugyanakkor az alkotmányossági kérdés ez esetben is mindig az, hogy pontosan mely esetben kell a szólásszabadságnak engednie, azaz annak az emberi méltóság védelmét szolgáló korlátozása mely esetben minősül szükségesnek és arányosnak” {7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [43]}.

34 Indokolás [18]

35 Balogh Éva is azon a véleményen van, hogy az Alkotmánybíróság nem alkalmazta következetesen a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban absztrakt módon megállapított védelmi szintet. Lásd: BALOGH Éva: *Az Alkotmánybíróság határozata a közéleti szereplők bírálhatóságáról. A véleménynyilvánítás szabadsága, a demokratikus vita és az emberi méltóság*, Jogesetek Magyarázata, 2014/3, 10.

36 Ugyanakkor tisztában vagyok azzal is, hogy egy alkotmány szövegénél ez a kitétel nem ennyire magától értetődő, mint a többi jogi normánál, hiszen az alkotmánynak például a deklaratív funkciója is erősebb.

szerinti általános alapjog-korlátozási teszt kizárása. Az I. cikk (3) bekezdése ugyanis – az abszolút korlátozhatatlan alapjogok kivételével – minden alapjog esetében általánosságban előírja, hogy az adott alapjogot csak másik alapjog – vagy alkotmányos érték – védelme érdekében (vagyis a feltétlenül szükséges mértékben) és arányosan lehet korlátozni. Vagyis ha az alkotmányozó ezen nem kívánt volna eltérni az I. cikk (3) bekezdés szerinti mércétől, akkor nem is lett volna szükség ennek a IX. cikk (4) bekezdésének külön, egy *módosítással* történő szövegszerű beemelésére, vagy akkor konzekvensen valamennyi, a tényleges gyakorlatnak megfelelő esetkört bele kellett volna írni az alkotmányba úgy, hogy az összes korlátozható jogot fel kellett volna sorolni (pl. a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások tulajdonának, gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadságának, magán- és családi életének, jó hírnevének, személyes adatai védelmének stb. a megsértésére.).

Az alapjogi teszt kizárása azt eredményezi, hogy *a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltóság ütközése esetén* – Koltay szavaival élve – *egyértelmű, mozgásteret nem hagyó hierarchia áll fenn a méltóság javára*. Ezt tűnik elfogadni a 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, amely azt deklarálta, hogy *„a véleménynyilvánítás szabadságának alaptörvényi védelme eleve nem terjed ki azokra az esetekre, amikor valaki a véleménynyilvánítás szabadságát úgy gyakorolja, hogy az mások emberi méltóságának, továbbá a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére irányul. Ezért ezen tényállások tekintetében az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésének sérelme fel sem merülhet.”*<sup>37</sup> Az Alkotmánybíróság ehhez még azt is hozzátette, hogy az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés szerinti véleménynyilvánítás szabadsága mindig csak az alkotmány (Alaptörvény) értékrendjén belül értelmezhető.<sup>38</sup> Ezt az értelmezést tűnik alátámasztani – legalább is az én olva-

37 Indokolás [21]

38 Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy különösen igaz ez az országgyűlési képviselőkre, akik az alakuló ülésen esküt is tesznek a mindenkor hatályos alkotmány megtartására. 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [20]. Álláspontom szerint ehhez hasonló érvelést alkalmaz az Emberi Jogok Európai Bírósága is, amikor az Egyezmény 17. cikkére (joggal való visszaélés) hivatkozással utasít el egy beadványt, mondván, hogy az Egyezmény szövegével és szellemével ellentétes valamely nézet népszerűsítése érdekében nem lehet az Egyezményben biztosított valamely szabadságot felhasználni, abból előnyt kovácsolni. Lásd többek között a következő ügyeket: Lásd: *Hans-Jürgen Witzsch v. Germany*, no. 7485/03. Az ítélet és annak megállapításaira hivatkozik a 16/2013. (VI. 20.) AB határozat is, lásd: Indokolás [30]. A *Witzsch v. Germany* ennek kapcsán a következő döntésekre utal vissza: *Glimmerveen and J. Hagenbeek v. the Netherlands*, nos. 8348/78 and 8406/78, Commission decision of 11 October 1979, Decisions and Reports (DR) 18, 187; *Kühnen v. Germany*, no. 12194/86, Commission decision of 12 May 1988, DR 56, 205; B.H., M.W., H.P. and G.K. v. *Austria*, no. 12774/87, Commission decision of 12 October 1989, DR 62, 216; *Ochsenberger v. Austria*, no. 21318/93, Commission decision of 2 September 1994; *Walendy v. Germany*, no. 21128/92, Commission decision of 11 January 1995, DR 80, 94; *Remer v. Germany*, no. 25096/94, Commission decision of 6 September 1995, DR 82, 117; *Honsik v. Austria*, no. 25062/94, Commission decision of 18 October 1995, DR 83-A, 77; *Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Bezirksverband München-Oberbayern v. Germany*, no. 25992/94, Commission decision of 29 November 1995, DR 84, 149; *Rebhandel v. Austria*, no. 24398/94, Commission decision of 16 January 1996; *Nachtmann v. Austria*, no. 36773/97, Commission decision of 9 September 1998; *Witzsch v. Germany* (dec.), no. 41448/98, 20 April 1999; *Schimanek v. Austria* (dec.), no. 32307/96, 1 February 2000; *Garaudy v. France* (dec.), no. 65831/01, ECHR 2003-IX; *Norwood v. United Kingdom* (dec.), 23131/03, 16 November 2004.

satomban – *Bragyova András* alkotmánybíró 16/2013. (VI. 20.) AB határozathoz írt különvéleménye is, melyben úgy foglalt állást, hogy ha egy büntetőtörvényi tényállás „az emberi méltóságot sértő cselekményt tilt-üldöz, akkor az Alaptörvény IX. cikkébe újonnan beiktatott (4) bekezdés eleve igazolja a tényállás alkotmányosságát.”<sup>39</sup>

Ugyancsak ezt az értelmezést sugallja az 1/2015. (I. 16.) AB határozat is, miszerint a IX. cikkben az emberi méltósághoz való jog nem egyszerű versengő alapjogként szerepel, hanem azt az Alaptörvény IV. módosítása – mint kiemelten védett alapjogot – a véleménynyilvánítás elé helyezte.<sup>40</sup>

Ez viszont azt jelentené, hogy a véleménynyilvánítás jogának nemcsak „adott esetben”,<sup>41</sup> hanem „minden esetben” meg kell(ene) hajolnia az emberi méltósággal szemben. Ugyanakkor *Paczolay Péter* a 3207/2013. (XI. 18.) AB határozathoz írt különvéleménye szerint az Alkotmánybíróságnak el kellett volna végezni az arányossági vizsgálatot is.<sup>42</sup> Paczolay álláspontját igazolja az Emberi Jogok Európai Bíróságának két döntése is, amelyben a 3207/2013. (XI. 18.) AB határozathoz képest – eltérő indítványozói kör tekintetében ugyan, de – azonos jogkérdést (a parlamenti képviselők szólásszabadságát korlátozó fegyelmi jogot) vizsgálva a véleménynyilvánítás szabadságának aránytalan korlátozását állapította meg.<sup>43</sup> Ugyanakkor olyan eset is előfordult, amikor a 7/2014. AB határozat „talaján álló” – vagy sportnyelven szólva legalábbis onnan „rajtoló” – határozat végül mégsem végezte el az alapjogi tesztet.<sup>44</sup>

Az „Amicus Brief a Velencei Bizottságnak az Alaptörvény negyedik módosításáról” című tanulmány szerzői úgy foglalnak állást, hogy ez az új korlátozó bekezdés beiktatása vagy redundáns, amennyiben a korábbi Alkotmánybírósági gyakorlat és az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján az emberi méltóság addig is a véleménynyilvánítás korlátja lehetett, tehát ennek külön alaptörvényi rendelkezésben való kimondása felesleges; vagy a (4) bekezdést „minden észszerű alkotmányértelmező szerv, végső soron pedig az Alkotmánybíróság, a véleménynyilvánítási klauzula módosítását a korábbi jogi helyzet megváltoztatásaként fogja értelmezni”, ami a véleménynyilvánítási

39 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, [79]

40 Indokolás [32]

41 Lásd: 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [43]: „Az emberi méltóság alkotmányos helyéből egyenesen következik, hogy az még a kitüntetett szereppel bíró véleményszabadságnak is korlátja lehet. Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése szövegszerűen is egyértelművé tette ezt. Nem vitás tehát, hogy a szólásszabadságnak az emberi méltósággal szemben *adott esetben* meg kell hajolnia.” (kiemelés tőlem – T. A.)

42 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [83]. Ezt az álláspontot osztja Stumpf István is e határozathoz írt különvéleményében. Lásd Indokolás [95]. Az arányossági vizsgálatról legújabban lásd: Luc B. TREMBLAY: *An egalitarian defense of proportionality-based balancing*, International Journal of Constitutional Law, 2014/12, 4, 864–890.

43 Case of *Karácsony and Others v. Hungary* (Application no. 42461/13) és Case of *Szél and Others v. Hungary* (Application no. 44357/13)

44 Lásd: a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat. Szomora Zsolt is felrója, hogy ez a határozat adós maradt az alapjogi teszt elvégzésével. Lásd: SZOMORA Zsolt: *Az Alkotmánybíróság büntetőítéletet megsemmisítő döntése a közszereplők büntetőjogi becsületvédelméről. Régi-új mércék a büntetőbírói gyakorlat számára*, Jogesetek Magyarázata, 2014/3, 21, 5.4. („Az Alkotmánybíróság adós maradt [...] a szűkségességi-arányossági vizsgálat lefolytatásával.”)

tás korábbi védelmi szintjének csökkentésére irányul.<sup>45</sup> Az Amicus Brief szerint a (4) bekezdés a politikai beszéd korlátozásának irányába mutat, amellyel épp azt a korábbi alkotmánybírói gyakorlatot kívánták felülírni, miszerint a közhivatalnokoknak, politikusoknak és más közszereplőknek több kritikát, akár becsmérlést is el kellett viselniük a magánszemélyekhez képest.<sup>46</sup> Az Amicus Brief szerint a (4) bekezdés az új Ptk. 2:44. §-ának kívánt megágyazni, ami „nem törekszik a két igény méltányos egyensúlyára”, hanem „itt a beszélő az „állam”, az emberi jogi jogviszonyok „vádlottjának” pozíciójába kerül: a beszélő csak annyiban „korlátozhatja” egy másik beszélő személyiségi jogát, amennyiben az szükséges és arányban áll valamely meghatározatlan közérdekkel.”<sup>47</sup> Az új Ptk. eredeti, T/7971. számon benyújtott javaslatának szövege csak annyit tartalmazott, hogy „Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogokat szükségtelenül nem korlátozhatja.”<sup>48</sup> Az eredeti változat részletes indokolása szerint a javaslat a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségére vonatkozó – a bírói gyakorlat által kidolgozott – szabályt kívánja törvényi szintre emelni, a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok érvényesülése érdekében. A kihirdetésre kerülő szöveg végül egy bizottsági módosító indítvány révén született meg, melynek indokolása e vonatkozásban mindössze annyit tartalmaz, hogy a módosítás célja az emberi méltóság védelmének erősítése, továbbá, hogy összhangot teremtsen az egyes alapjogok gyakorolhatósága között.<sup>49</sup> Ugyanakkor az Amicus Brief által kifogásolt „méltányolható közérdek” kitévelt azóta az Alkotmánybíróság megsemmisítette a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban, és az Alkotmánybíróság gyakorlata a konkrét esetekben a véleménynyilvánítás és az emberi méltóság közötti megfelelő egyensúly megteremtését vizsgálja.<sup>50</sup> A Velencei Bizottság egyébként a negyedik alaptörvény-módosítás kapcsán konkrétan nem is foglalkozott a IX. cikk (4) bekezdésével, csak az (5) bekezdéssel. A (4) bekezdésről mindössze annyiban tett említést, hogy a „magyar nemzet méltóságának” – ami a IX. cikk (5) bekezdésébe került beillesztésre – nincs köze a IX. cikk (4) bekezdésében használt emberi méltóság fogalmához.<sup>51</sup>

45 BÁNKUTI Miklós, DOMBOS Tamás, HALMAI Gábor, HANÁK András, KÖRTVÉLYESI Zsolt, MAJTÉNYI Balázs, PAP András László, POLGÁRI Eszter, SALÁT Orsolya, KIM Lane Scheppele, SÓLYOM Péter, URTZ Renáta: *Amicus Brief a Velencei Bizottságnak az Alaptörvény negyedik módosításáról*, Fundamentum, 2013/3, 15. Forrás: [www.fundamentum.hu/sites/default/files/13-3-01.pdf](http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/13-3-01.pdf)

46 Amicus Brief: *i. m.*, 16.

47 Amicus Brief: *i. m.*, 17.

48 Lásd: [www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf](http://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf)

49 Az Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottság T/7971/215. irományszámú javaslata. Lásd: [www.parlament.hu/irom39/07971/07971-0215.pdf](http://www.parlament.hu/irom39/07971/07971-0215.pdf)

50 Lásd pl. 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [35]

51 A Velencei Bizottság 2013 júniusában hozta nyilvánosságra véleményét Magyarország alaptörvényének negyedik módosításáról. A vélemény eredeti, angol nyelvű verziója itt érhető el: [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282013%29012-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282013%29012-e). Az idézett szöveg a Magyar Helsinki Bizottság által készített, nem hivatalos magyar nyelvű fordítás, ami teljes terjedelmében itt tölthető le: [helsinki.hu/wp-content/uploads/Velencei\\_Bizottsag\\_CD\\_L-AD\\_2013\\_012\\_Velemeny\\_az-Alaptorvny\\_negyedik\\_modos%C3%ADtasarol\\_HUN.pdf](http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Velencei_Bizottsag_CD_L-AD_2013_012_Velemeny_az-Alaptorvny_negyedik_modos%C3%ADtasarol_HUN.pdf), 16.

A IX. cikk (4) bekezdésének egyik lehetséges értelmezési alternatívája tehát az, hogy ezáltal az alkotmányozó ki akarta zárni az Alkotmánybíróság vizsgálatából a szükségesség-arányossági vizsgálat lehetőségét. Vagyis ez alapján a véleménynyilvánításhoz és az emberi méltósághoz való jog kollíziója esetén nem kellene vizsgálni, hogy a véleménynyilvánítás joga csak a feltétlenül szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan került-e korlátozásra.

### *Az emberi méltóság szűkebb felfogása*

Az alapjogi teszt alkalmazásának kizárása a véleménynyilvánítás és az emberi méltóság ütközése során azonban egyből felveti az emberi méltóság egy szűkebb körű értelmezésének lehetőségét, illetve szükségességét is. Kétségtelen ugyanis, hogy az emberi méltóság szélesebb körű – „általános személyiségi jogként” történő – felfogása esetén az emberi méltóság abszolút korlátként való értelmezése a véleménynyilvánítás szabadságát teljesen kiüresítené. Erre utal helyesen a 7/2014. (III. 7.) AB határozat indokolása is: *„Nyilvánvaló ugyanis, hogy az adott szabályozás emberi méltósággal való bármilyen összefüggése önmagában nem igazolhatja a szólásszabadság korlátozását. Ellenkező esetben a szólásszabadság tartalma kiüresedne, mivel az emberi méltósággal, illetve az abból fakadó jogokkal a jogszabályi rendelkezések rendkívül széles köre áll közelebbi vagy távolabbi kapcsolatban. Az emberi méltóság védelméhez való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, míg mint általános személyiségi jog és a belőle származó személyiségi jogok korlátozhatók.”*<sup>52</sup>

Ha tehát az emberi méltóságot a IX. cikk (4) bekezdés alapján a véleményszabadság abszolút korlátjának tekintjük, akkor az emberi méltóságnak egy szűkebb meghatározását kell adnunk. Ehhez fogódzót adhat *Pokol Béla* alkotmánybíró felfogása, aki az emberi méltóság értelmezésénél egy szűkebb, a megaláztatás tilalmára alapozott méltóságfelfogást próbál követni.<sup>53</sup> *Pokol Béla* szerint ugyanis az emberi méltóság sérthetlenségének elve és az „általános személyiségi jog” tévesen került azonosításra a magyar alkotmánybíráskodás kezdetén a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatban,<sup>54</sup> ami egy korábbi német alkotmánybírói döntés hibás értelmezéséből eredt. A német Grundgesetz több olyan konkrét szabadságjogot is rögzít, amelyek különböző oldalról biztosítják az egyén cselekvési és gondolkodási szabadságát. Az alapjogi rész első cikkelyeiben azonban két olyan rendelkezés is található, amelyek általánosságukban túlmennek a konkrét szabadságjogokon. Az 1. cikkely az „emberi méltóság sérthetlenségét” rögzíti, a 2. cikkely (1) bekezdése pedig a „személyiség szabad kifejtéséhez való jogot” deklarálja.

52 Indokolás [43]

53 POKOL Béla: *Gondolatok az alkotmánybírói döntések elvi alapjaihoz*, Jogelméleti Szemle, 2012/1, 163-165.

54 „Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti (...) Az általános személyiségi jog „anyajog”, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.” 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42., 44., 45.



A német Szövetségi Alkotmánybíróság 1957-ben az ún. „Elfes-ítéletébe” (Wilhelm Elfes ügyében) arra a következtetésre jutott, hogy az utóbbira alapozva, de kiegészítő jelleggel az emberi méltóság sérthetlenségét is ide vonva összekapcsolja a két cikkelyt egy „általános cselekvési szabadságjogban”, vagy más elnevezésben „általános személyiségi jogban”.<sup>55</sup> Pokol rámutat arra, hogy a magyar Alkotmánybíróság „általános személyiségi jog” elnevezésben vette át ezt a 8/1990-es határozatában, és mivel a magyar Alkotmányban nem szerepelt a németek számára központi jelentőségű „személyiség mindenoldalú kifejlesztéséhez való jog”, ezért az általános személyiségi jogot az emberi méltóság sérthetlenségével azonosította, mivel ez megtalálható volt benne.<sup>56</sup> Pokol szerint ezzel az átértelmezéssel a magyar Alkotmánybíróság „eltüntette” az emberi méltóság eredeti tartalmát, *a megaláztatás tilalmát*, és azt „egy teljesen más gondolati körbe tolta át”.<sup>57</sup>

Az emberi méltóságnak ebből a szűkebb, a megaláztatás tilalmára korlátozódó felfogásából indult ki a 27/2013. (X. 9.) AB határozat,<sup>58</sup> melynek előadó bírása Pokol Béla volt. A többségi határozatnak ezzel a kitételével csak *Balogh Elemér* alkotmánybíró nem értett egyet, aminek a határozathoz írt különvéleményében adott hangot. *Pokol Béla* alkotmánybíró a nemzeti szocialista, és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadását vizsgáló 16/2013. (VI. 20.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában is abból indult ki, hogy „Az emberi méltóság sérthetlensége tartalmilag a megaláztatás tilalmát jelenti, így a bírának és más jogalkalmazóknak mindig azt kell mérlegelni, hogy az adott esetben a jelzett tényállítások és véleménykifejtések alkalmasak voltak-e a szóban forgó rendszerek áldozatainak megaláztatására.” Ezért egy olyan alkotmányos követelmény beiktatását látja indokoltnak, miszerint a nemzeti szocialista, és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása csak akkor felel meg a véleménynyilvánítás korlátozását lehetővé tevő IX. cikk (5) bekezdésének, ha a büntetendő cselekményeket oly módon követték el, hogy *az elkövetési mód alkalmas volt e rendszerek áldozatai méltóságának megsértésére*.

55 Lásd ennek levezetését a német alkotmánybírósi döntések gyűjteményében: BVerfGE 65, 1 = Schwabe: 1988, 38/a; idézi POKOL: *i. m.*, 165.

56 *Uo.*

57 *Uo.* Nem perdöntő érvként és nem is reprezentatív minta alapján, csak egy saját, személyes gyakorlati tapasztalatom, hogy a rendes bíróságok amúgy sem igazán tudnak mit kezdeni az emberi méltóság általános személyiségi jogként történő értelmezésével. Egy konkrét, sérelemdíjért folyó – egyébként munkaügyi – perben a felperes hiába hivatkozott a bíróságon az emberi méltóság, mint általános személyiségi jog sérelmére, a bíró arra kötelezte, hogy nevesítse a törvény szerint, hogy konkrétan mely személyiségi jogai sérültek. Mikor továbbra is csak az emberi méltóság sérelmére hivatkozott, akkor a bíró arra hívta fel, hogy igazolja, hogy a munkáltató eljárása révén milyen megaláztatásban volt része: kiabáltak-e vele, leköpték-e stb.

58 Lásd: Indokolás [24]: A személyi térítési díjfizetési kötelezettség megállapítása során nem sérülhet az Alaptörvény II. cikke által garantált emberi méltósághoz való jog. Ennek az alapjognak az eredeti tartalmát ugyanis a megaláztatás tilalma adja. Ezért a jogalkalmazó szerveknek – az emberi méltóság érvényre jutása érdekében – minden esetben vizsgálniuk kell, hogy az Sztv. 114. § (2) bekezdés c) pontja szerinti, személyi térítési díjfizetésre kötelezett megmaradt jövedelme milyen mértékben elégséges a havi létszükségleteinek kielégítésére, vagyis olyan életfeltételek megteremtésére, ami nem eredményezi az emberi méltóság, mint a megaláztatás tilalmának sérelmét, és ezáltal a társadalom teljes értékű tagjainak érezhessék magukat.

Ha az emberi méltósághoz való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, és az Alaptörvény II. cikke szerint az emberi méltóság sérthetetlen, akkor ez úgy értelmezhető, hogy az Alaptörvény II. cikke a méltóságot csak e szűkebb körben, az emberi státusz jogi meghatározójaként védi.

Ez azonban csak annyiban igaz, amennyiben a sérthetetlenséget egyben korlátozhatatlanságnak is tekintjük. *Gárdos-Orosz Fruzsina* a 2009-es Alkotmány kommentárja című kötetben megjelent tanulmányában mutat rá arra, hogy a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésében szereplő „sérthetetlen és elidegeníthetetlen” jelzőknek – melyek az AB értelmezési gyakorlatában azonos fogalomként szerepelnek – kétféle értelmezése lehetséges.<sup>59</sup> Egyrészt értelmezhető úgy, hogy a korábbi Alkotmány 8. § (2) bekezdésének (ma: Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének) a lényeges tartalomra vonatkozó rendelkezése a 8. § (1) bekezdésének [ma Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének] e rendelkezéséből, a jogok sérthetetlenségének és elidegeníthetlenségének megállapításából ered.<sup>60</sup> Az alapvető jogok addig korlátozhatók, amíg a korlátozás el nem vonja lényeges tartalmukat, tehát a jogok nem idegeníthetők el, nem vonhatók el teljes mértékben.<sup>61</sup> A 8. § (1) bekezdésében [ma: Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének] foglalt jelzők elemzésekor felvetődő másik értelmezési lehetőség *Gárdos* szerint az, hogy az ott elismert emberi jogok önmagukban még nem a korlátozott emberi jogot jelentik, hanem az Alkotmány által elismert emberi jogot (a sérthetetlen és elidegeníthetetlen emberi jogot) a maga eredetiségében és teljességében.<sup>62</sup> Ez esetben tehát az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének tartalma szűkíti a 8. § (1) bekezdésének tartalmát.<sup>63</sup> Az (1) és (2) bekezdés szövege közötti ellentmondás tehát *Gárdos* szerint feloldható úgy is, hogy elv拉斯ztjuk a teljes (sérthetetlen és elidegeníthetetlen) emberi jogok elismerését attól a tételtől, hogy az alapvető jogokat korlátozni szokás akkor, amikor az állam által alkotott, tételes joggá válnak.<sup>64</sup>

Álláspontom szerint az Alaptörvény azáltal, hogy a II. cikkben külön kiemeli az emberi méltóság sérthetetlenségét, ez utóbbi értelmezést sugallja. Ellenkező esetben ugyanis nem lenne értelme annak, hogy ezt az Alaptörvény külön kiemelje, vagy akkor minden – korlátozható – alapjog esetében is oda kellene írni ezt a kitételel. *Bragyova András* alkotmánybíró 16/2013. (VI. 20.) AB határozathoz írt különvéleménye szerint az emberi méltóság „*az ember legfontosabb jogait, szabadságát és másokkal való egyenlőségét, mondhatni alkotmányos tulajdonságát jelenti, amelyet az alkotmányos jogrendszernek feltétlenül, akár más jogok rovására is, tiszteletben kell tartania. Az emberi méltóság minden egyes embert feltétlenül – bármely tulajdonságától, tettétől,*

59 GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: 8. § [Alapjogok korlátozása] = *Az Alkotmány kommentárja*, szerk. Jakab András, Századvég Kiadó, Budapest, 2009, 403.

60 *Gárdos* idézi BRAGYOVA Andrást: „Vannak-e megváltoztathatatlan normák az alkotmányban?” (= *Emlékkönyv Holló András hatvanadik születésnapjára*, szerk. Bragyova András, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2002, 82–84.) című művét.

61 GÁRDOS-OROSZ: *i. m.*, 403.

62 GÁRDOS-OROSZ: *i. m.*, 404.

63 *Uo.*

64 *Uo.*

*társadalmi helyzetétől függetlenül, ha tetszik: ellenére – megillet. Az emberi méltóság feltétlensége azt jelenti, hogy az emberi méltóság az alapvető jogok közös tartalmának nem korlátozható része, vagyis az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti lényeges tartalma.*<sup>65</sup>

Önmagában – álláspontom szerint – az új Ptk. 2:44 § szövegéből<sup>66</sup> is kiolvasható egy olyan értelmezés, miszerint a jogalkotó meg kívánja különböztetni az emberi méltóság és a személyiségi jogok védelmét, vagyis ebből az emberi méltóságnak egy szűkebb – nem általános személyiségi jogként történő – meghatározása is kiolvasható. A Ptk. ezen szakaszának szövegéből egyrészt jól látszik, hogy a jogalkotó egyrészt nem általában a véleménynyilvánítás szabadságát, hanem a „közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlásának” korlátozását teszi lehetővé, és a korlátozás mércéjénél külön kezeli a személyiségi jogok védelmét az emberi méltóságtól. A szöveg nyelvtani értelmezése szerint – olvasatomban – a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmét a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a szükséges és arányos mértékben korlátozhatja, ám úgy, hogy mindez önmagába véve ne sértse az emberi méltóságot. Ugyanakkor a Ptk. 2:42. § (2) bekezdése egyértelműen az emberi méltósághoz köti a személyiségi jogokat, a személyiségi jogok a Ptk. szóhasználatára szerint ebből fakadnak.<sup>67</sup>

Ugyancsak jelentősége van – álláspontom szerint – annak is, hogy az új Ptk. 2:44 §-a nem általában a véleménynyilvánítás vagy a szólás- és sajtószabadságról, hanem a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlásáról szól. A 7/2014. (III. 7.) AB határozat szerint „A közügyek vitatásának kiemelkedő alkotmányos jelentősége ezért azzal jár, hogy a közéleti szereplők személyiségének védelmében a szólás- és sajtószabadság szűkebb körű korlátozása felel csak meg az Alaptörvényből levezethető követelményeknek. Különösen fontos alkotmányos érdek, hogy a polgárok és a sajtó bizonytalanság, megalkuvás és félelem nélkül vehessenek részt a társadalmi és politikai vitákban. Ellene hatna ennek, ha a megszólalóknak a közéleti szereplők személyiségvédelmére tekintettel széles körben kellene tartaniuk a jogi felelősségre vonástól.”<sup>68</sup> Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a jogalkotó az új polgári jogi kódex megalkotásakor „alapvetően figyelemmel volt a közügyek vitatásával kapcsolatban kifejtett alkotmányossági szempontokra, és törvényi alapot teremtett a közéleti szereplők személyiségvédelmének szűkítéséhez. E törvényi alapon a jogalkalmazóknak lehetőségük van arra, hogy kidolgozzák a közéleti szereplők bírálhatóságának pontos mércéit. A kérdéskör összetett szempontrendszerére tekintettel ugyanis nem adható minden egyes esetre érvényes, mechanikusan alkalmazható jogszabályi mérce a politikai véleményszabadság és a személyiségvédelem ütközésének feloldására,

65 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, [80]

66 2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme] A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja.

67 Lásd: 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [24].

68 Indokolás [48] Az Alkotmánybíróság itt a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatra utalt vissza. ABH 1994, 219, 229.

ezért a jogalkalmazók vannak abban a helyzetben, hogy mérlegeljék a felmerülő releváns körülményeket.<sup>69</sup>

Az Alkotmánybíróság gyakorlata nem szűkíti le az emberi méltóságot a megaláztatás tilalmára, de azt e jog lényegi tartalmaként kezeli. A 7/2014. (III. 7.) AB határozat együtt kezeli az Alaptörvény II. cikk szerinti emberi méltóságot és a VI. cikk (1) bekezdés szerinti magánélet és a jó hírnév tiszteletben tartását, és így együtt „az emberi méltóságból fakadó személyiségvédelem” korlátait vizsgálva leszögezi, hogy az új Ptk. 2:42. §-ában foglalt emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusa csak az emberi státuszt alapjaiban tagadó véleménynyilvánítások egészen szűk körében jelenti a szólásszabadság abszolút határát. A 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat az Alaptörvény II. cikke és a IX. cikk (4) bekezdése értelmezésénél az emberi méltóság lényegi tartalmának tekintette az érintetteknek megalázó módon megvalósított (a konkrét ügyben állatként történő) ábrázolását.<sup>70</sup> A 28/2014. (IX. 29.) AB határozat pedig emberi méltósághoz való jogot „az emberi mivolt benső lényegét feltétlenül megillető védelemként” értékelte.<sup>71</sup> Már a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat is rámutatott arra, hogy nyilvánvalóan nem a közéleti véleménynyilvánítás szabadságával él, aki a másik személy emberi mivoltában való megalázása érdekében használ súlyosan bántó vagy sértő kifejezéseket.<sup>72</sup> Az Alkotmánybíróság itt az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel, „a korábbi alkotmánybírói gyakorlathoz képest” azt hangsúlyozta, hogy *„a véleményszabadság már nem nyújt védelmet az olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső, így a magán- vagy családi élettel kapcsolatos közlésekkel szemben, amelyek célja a pusztá megalázás, illetve a bántó vagy sértő kifejezések használata, vagy más jogsérelem okozása”*.<sup>73</sup> Szomora Zsolt ugyanakkor rámutat arra, hogy ez a megállapítás nem újdonság, mivel a véleményszabadságra hivatkozással korábban sem lehetett mentesülni a magánszemélyek becsmérlése, gyalázása miatti büntetőjogi felelősség alól, és ez a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatból sem következett, mert annak büntetlenséget tételező előírása csak a közhatalmat gyakorló személyek sértetti körére, e minőségükre tekintettel vonatkozott.<sup>74</sup> Szomora szerint az lett volna a kívánatos, ha az Alkotmánybíróság egyértelműen kimondja, hogy a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat rendelkező részének 3. pontjában megfogalmazott, a becsületcsorbító értékítélet büntetlenségét előíró alkotmányos követelmény<sup>75</sup> a to-

69 Indokolás [52]

70 Indokolás [17]

71 Indokolás [44]

72 Indokolás [29]

73 Indokolás [40]

74 SZOMORA Zsolt: *Az Alkotmánybíróság büntetőítéletet megsemmisítő döntése a közszereplők büntetőjogi becsületvédelméről. Régi-új mércék a büntetőbírói gyakorlat számára*, Jogesetek Magyarázata, 2014/3, 19.

75 Eszerint: „3. A Btk. 179. és 180. §-ainak alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jog által alkotmányosan védett, így nem büntethető véleménynyilvánítás köre a közhatalmat gyakorló személyekkel és intézményekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb legyen, mint más személyeknél.”

vábbiakban nem alkalmazható.<sup>76</sup> A 13/2014. (IV. 18.) AB határozatból ugyanis ez nem következik, viszont – Szomora álláspontja szerint – az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése a feltétlen büntetlenséget már nem teszi lehetővé.<sup>77</sup> Ennek némiképp ellentmond a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által készített háttéranyag, amely azt hangsúlyozza, hogy a módosítás „nem lehetetleníti el azokat a korábbi alkotmányértelmezéseket, amelyek például a közszereplőkre vonatkozó szigorúbb tételeket állapították meg.”<sup>78</sup>

Szomora a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban vitatja továbbá azt a kitéfelt, miszerint „Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdéséből is kitűnően az emberi méltóságból fakadó becsületvédelem, jó hírnév és az állami intézményekbe vetett közbizalom a vélemény szabadság és így a közügyeket érintő szólás alkotmányosan igazolható korlátját jelenti.”<sup>79</sup> Szomora érthetetlennek tartja, hogy „a IX. cikk (4) bekezdése alapján az állami intézményekbe vetett közbizalom is a közügyeket érintő szólás alkotmányosan igazolható korlátját jelenti.”<sup>80</sup> Álláspontom szerint itt némi mondattagolási probléma is nehezítheti a megértést, hiszen az AB szerintem nem a IX. cikk (4) bekezdéséből vezette le ezt a korlátozást,<sup>81</sup> ettől függetlenül kétségtelen, hogy ennek nincs meg a konkrét, szövegszerű alkotmányos alapja. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapját képező konkrét ügy megítélésénél azonban Szomora úgy véli, hogy az ott vizsgált tényalapú értékítélet nem valósított meg bűncselekményt, mivel az értékítélet alapjául szolgáló tények – a sértett által sem vitatottan – valóságosak, *az értékítélet stílusa pedig nem sérti az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésében írt emberi méltóságot, azaz nem gyalázkodik.*<sup>82</sup>

### ***A véleménynyilvánítás szabadsága és a véleménynyilvánítás gyakorlati módja közti különbségtétel***

Egy további értelmezési alternatíva az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésére a – már többször idézett – 3207/2013. (XI. 18.) AB határozatnak az a distinkciója, miszerint a *szólásszabadság tekintetében*<sup>83</sup> különbséget kell tenni a véleménynyilvánítás szabad-

76 SZOMORA: *i. m.*, 18.

77 *Uo.*

78 Háttéranyag az Alaptörvény negyedik módosításához, 17. Forrás: 2010-2014.kormany.hu/download/0/09/d0000/VB%20-%20Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny%20h%C3%A1tt%C3%A9r%20130411.pdf

79 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [29]

80 SZOMORA: *i. m.*, 18.

81 A mondat szerintem helyesen úgy tagolandó, hogy a vélemény szabadság és így a közügyeket érintő szólás alkotmányosan igazolható korlátját jelenti:

– az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdéséből is kitűnően az emberi méltóságból fakadó becsületvédelem, jó hírnév; továbbá

– az állami intézményekbe vetett közbizalom.

82 SZOMORA: *i. m.*, 21.

83 A határozatnak ez a kitétele kifejezetten a *képviselői* szólásszabadság tekintetében került ugyan megfogalmazásra, ám mivel a határozat szerint a parlamenti szólásszabadság a véleménynyilvánítás szabadságának lényeges alkotóelemeként az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésének védelme alatt áll, ezért a *képviselői* szólásszabadság tekintetében megfogalmazottakat magam alkalmazhatónak tartom általában véve a szólásszabadságra is.



sága és a véleménynyilvánítás megjelenítésének formája, módja között. A véleménynyilvánítás szabadsága – alkotmányos alapjogként – fokozott védelmet élvez, azt csak az emberi méltósághoz, a becsülethez és a jó hírnévhez való jogok védelme, valamint a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltósága – mint külső korlátok – korlátozhatják. A határozat szerint azonban más a helyzet a *vélemény külső megjelenítésének formájával, módjával* kapcsolatban. Erre nézve ugyanis az Országgyűlésnek jogában áll olyan (ön)korlátozó rendelkezéseket alkotni, amelyek garantálhatják a testület méltóságát és zavartalan működését. Ezek a szabályok gyakorlatilag olyan „tűrési határt” vonnak meg, amelyen belül maradva még biztosítható az érdemi testületi működés.

Ez a 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat tulajdonképpen csak megerősítette az Alkotmánybíróságnak a 33/1998. (VI. 25.) AB határozatában megjelenő értelmezését.<sup>84</sup> Súlyom László ugyanakkor az eredeti, 33/1998. (VI. 25.) AB határozat kapcsán kifejtett álláspontja szerint nem értett egyet a „véleménynyilvánítás szabadsága és a véleménynyilvánítás megjelenítésének formája, módja közötti” elvi különbségtétellel. Álláspontja szerint ugyanis *„Ilyen különbségtétel fogalmilag lehetetlen. A jogok természetűe, de másrészt a jog lehetőségei folytán is, az állam kompetenciája csakis a meggyőződést alakító, illetve kifejező kommunikációs folyamatra korlátozódhat.”* Érvként felhozta, hogy a 4/1993. (II. 12.) AB határozatban<sup>85</sup> az Alkotmánybíróság – a gondolat- és vallásszabadsággal kapcsolatban (amelyeknek a véleménynyilvánítás szabadsága anyajoga) – tisztázta, hogy e szabadságokra – és nyilván a szólásszabadságra is – a jog akkor képes hatást gyakorolni, ha a gondolat és a belső meggyőződés – tehát a vélemény is – megnyilvánul.<sup>86</sup>

A véleménynyilvánítás jogának e jog megjelenítési formájától való elkülönítése tehát semmiképpen sem egyszerű feladat. Erre már a 33/1998. (VI. 25.) AB határozat indokolása is utalt: *„Jóllehet az Alkotmánybíróság arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy el kell különíteni egymástól a szabad véleménynyilvánítás jogát e jog megjelenítésének formájától és módjától, ezzel nem állítja azt, hogy e kettő között összefüggés sem lenne. Végletes esetben ugyanis a véleménynyilvánítás módjának meghatározása közvetlenül befolyásolhatja a véleménynyilvánításhoz való emberi jog érvényesülését is. Amennyiben ugyanis a helyi szabályozás e véleménynyilvánítási jog kifejezésének módját indokolatlanul szigorú keretek között tartja (alacsonyán húzná meg a „tűrési” határt), akkor közvetlenül akadályává válna az a szabad véleménynyilvánítási jog érvényesülésének is. E tekintetben tehát megfelelő egyensúlyt kell teremteni a helyi, autonóm szabályozásban kifejezésre jutó önkorlátozás és a véleménynyilvánítás módja között.”*<sup>87</sup>

A konkrét esetben az Alkotmánybíróság egy olyan önkormányzati rendeletet vizsgált, amely szerint a Közgyűlés rendbírsággal sújthatja azt a tagját, aki a közgyűlési

84 33/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 256, 260–261.

85 ABH 1993, 52.

86 SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 480.

87 ABH 1998, 256, 261.

ülésen *alaptalan, másokat sértő, illetve a testülethez méltatlan, nem illő kifejezést használ*. Ebből a felsorolásból az Alkotmánybíróság az „alaptalan” kifejezést megsemmisítette, mondván, hogy az olyan tág határok közötti viszonyítási alapot jelentene, amely parttalan, keretek közé nem szorítható korlátozáshoz vezetne, e kifejezés tartalma kezelhetetlen és értelmezhetetlen. A többi rendelkezés ugyanakkor a testület szerint „akceptálandó iránytűje lehet a képviselői viselkedésnek, magatartásnak”.<sup>88</sup>

Egy jó gyakorlati példa a kettő elhatárolására a miniszterelnököt ábrázoló műanyag szobor 2013. szeptemberi ledöntése, vagy az az eset, amikor egy politikai reklámfilm-ben egy katonai egyenruhába bújt majomnak öltözött ember korábbi magyar miniszterelnökök hangjára tátogott.<sup>89</sup> Ezekben az esetekben nem önmagában a negatív tartalmú vélemény, hanem annak megalázó, emberi méltóságot sértő kifejezése (gyakorlása) esik alkotmányos korlátozás alá. Álláspontom szerint ezt az elhatárolást – a vélemény szabadsága és annak kifejezésmódja között – erősíti a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatnak az a kritériuma, miszerint „a büntetőügyben eljáró bíróságoknak figyelemmel kell lenniük a közlés tárgyára és kontextusára, megjelenésének módjára, körülményeire és aktualitására”<sup>90</sup>

Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése kifejezetten (csak) a véleménynyilvánítás szabadságának *a gyakorlása* tekintetében írja elő, hogy az nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére. Ha ehhez figyelembe vesszük az Alkotmánybíróság által tett különbségtételt, miszerint a véleménynyilvánítás megjelenítésének formája, módja, vagyis a gyakorlása jobban korlátozható, mint a fokozott védelmet élvező véleménynyilvánítás szabadsága, akkor ebből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése önmagában nem csökkentette a véleménynyilvánításhoz való jog védelmi szintjét. Az Alaptörvény megfogalmazása tehát nem úgy szól, ahogy az AB azt korábban megfogalmazta, hogy ti. „A véleménynyilvánítás szabadságát az emberi méltósághoz való jog korlátozhatja”, hanem *csak a gyakorlása (olvasatomban: gyakorlati módja)* nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

Ehhez még hozzá lehet tenni azt is, hogy az „irányulhat” kitétel is enyhíti a korlátozás mértékét, hiszen ezáltal nem a sértett szubjektív belső érzete a mérce, hanem a véleményt formáló szándéka. Úgy is megfogalmazhatjuk, hogy nem a személyi státusz az elsődleges, hanem a kifejezés jellege. Vagyis ez esetben nem annak kell bizonyítani, aki a közlést magára nézve sérelmesnek érzi, hanem a közlőnek kell igazolnia, hogy a véleménynyilvánítás gyakorlása nem a méltóság sérelmére irányult. Ezt a különbségtételt jól érzékelteti *Török Bernát* a gyűlöletbeszéd tilalmi kapcsán, amikor arra utal, hogy a gyalázkodó beszédnek nem az egyéni érzékenységekkel, az egyesek szubjektív érzékenységgel szemben kell védelmet nyújtania, hanem az emberi méltóság objektív intézményébe kell ütköznie ahhoz, hogy szankcionálható legyen.<sup>91</sup>

88 ABH 1998, 256, 261.

89 Ez utóbbiról lásd: 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat

90 Indokolás [39] Kiemelés eredetiben

91 TÖRÖK Bernát: *A gyűlöletbeszéd tilalmának médiajogi mércéi*, Jogtudományi Közlöny, 2013/2, 71.

Ezt az értelmezést sugallja *Pokol Béla* alkotmánybíró 16/2013. (VI. 20.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolása is, aki szerint a nemzeti szocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása – mint a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó büntetőtörvényi tényállás – csak akkor felel meg a véleménynyilvánítás korlátozását lehetővé tevő IX. cikk (5) bekezdésének, ha a büntetendő cselekményeket oly módon követték el, hogy *az elkövetési mód alkalmas volt e rendszerek áldozatai méltóságának megsértésére*.

Ezen értelmezés alapján tehát a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltóság ütközése esetén tehát:

- meg kell először nézni, hogy a véleménynyilvánítás szabadságáról vagy csak a véleménynyilvánítás gyakorlati módjának korlátozásáról van-e szó,
- az utóbbi, esetben, vagyis az – Alkotmánybíróság gyakorlata szerint eddig is – enyhébb védelmi szintet élvező véleménynyilvánítás gyakorlása esetében a szükségesség-arányossági tesztet nem kell elvégezni, hanem
- azt kell megvizsgálni, hogy objektíve az emberi méltóság sérelmét eredményezheti-e a véleménynyilvánítás kifejezése, módja, továbbá, hogy a vélemény gyakorlása erre a célra (vagyis a méltóság sérelmére) irányult-e. Ez esetben ugyanis a szükségességi-arányossági tesztet nem kell elvégezni, hanem meg kell állapítani, hogy a véleménynyilvánítás e megjelenítési formája nem tartozik az Alaptörvény IX. cikkének védelmi körébe.<sup>92</sup>

### ***Az alapjogok horizontális hatályának bevezetése a véleménynyilvánításhoz való jog tekintetében***

A tudományban már régóta vita folyik arról, hogy milyen szerepe lehet az alkotmánynak magánjogi jogviszonyokban, közvetlenül vagy közvetve.<sup>93</sup> *Menyhárd Attila* is utal arra, hogy „*az alkotmányos jogok magánjogi jogviszonyokban való érvényesülése máig vitatott, még le nem zárt kérdéskör, amelynek középpontjában az alkotmányos jogoknak a magánjogi jogviszonyokban való közvetlen vagy közvetett érvényesülése áll. Magánjogászok körében erőteljesebb az az álláspont, hogy az alkotmány csak az állammal szemben fogalmaz meg kötelezettségeket, de a magánszemélyekkel szemben – egymás közötti viszonyaikra irányadóan – nem.*”<sup>94</sup>

92 Ténylegesen ezt a módszert követte a 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat is, amely annak ellenére, hogy az elején látszólag beígérte a szükségesség-arányossági tesztet, ám ez itt végül elmaradt.

93 Lásd: 8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [53]. A határozat átfogó elemzését lásd: DRINÓCZI Tímea: *Az Alkotmánybíróság határozata a devizahitelekről. A szerződési szabadság régi-új korlátai*, Jogesetek Magyarázata, 2014/2, 3–12.

94 MENYHÁRD Attila: *A tulajdonhoz való jog magánjogi aspektusai*, Századvég, 2007/46, 158. Az alapjogok horizontális irányú hatályának kérdéséről átfogóan lásd: KISS György: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, Justis, Pécs, 2010; GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban*, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2011. Az alapjogok magánszemélyek közötti, „horizontális” hatásának negatív következményeire azonban a magyar jogirodalomban Pokol Béla már többször – jóval az Alaptörvény kidolgozása előtt – is rámutatott. Lásd POKOL Béla: *A bírói hatalom*, Századvég Kiadó, Budapest, 2003, 73; POKOL Béla: *Társadalomtudományi trilógia*, Telemédia Network Bt., 2008, 162–165.

Ugyanakkor az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése azzal, hogy kimondottan „*mások emberi méltóságának*”<sup>95</sup> a megsértését említi, felveti azt az értelmezési lehetőséget is, hogy ezzel az alkotmányozó kifejezetten ki akarta terjeszteni az emberi méltóság védelmi körét a magánszemélyek egymás közötti, magánjogi jogviszonyaira is, és ezen alaptörvényi bekezdés tekintetében egy *közvetlenül* alkalmazandó alaptörvényi rendelkezést kívánt beépíteni. Úgy tűnik, hogy ez az Alkotmánybíróság a gyakorlatban eredménnyel járt, hiszen az Alkotmánybíróság már egy konkrét esetben közvetlenül erre az alaptörvényi rendelkezésre alapozva bírált el egy magánjogi jogvitát, a tételes jogszabályi rendelkezéseket félretéve.<sup>96</sup> Ennek kiváltó oka álláspontom szerint azonban nem is az alapjogok közvetlen horizontális hatályának tudatos kiterjesztése a magánjogi viszonyokra, sokkal inkább az Alaptörvény megváltozott hatásköri és értelmezési szabályai. A valódi alkotmányjogi panasz eljárás 2012. január 1-jei bevezetésével ugyanis – ahogy arra *Tóth J. Zoltán* helyesen rámutat –, a korábban „*pusztán absztrakt normakontroll eljárásokban, csak elvi tételekként értelmezett véleménynyilvánítási szabadságot az AB a valós eljárásokban döntő bíróságok számára is értelmezhető és alkalmazható módon, a konkrét ítéletre kiható jelleggel értelmezte*”.<sup>97</sup> Ehhez hozzájárul, hogy az Alaptörvény 28. cikke kifejezetten előírja a bíróságok számára, hogy a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék, ami ugyancsak inspirációt adhat a bíróságoknak és az Alkotmánybíróságnak is, hogy közvetlenül az Alaptörvény rendelkezéseire alapozva vizsgáljanak felül és bíráljanak el magánjogi jogvitákat.<sup>98</sup>

95 Megjegyzendő, hogy a „*mások*” kitétel akár redundánsnak is tekinthető ebben a szöveggörnyezetben, hiszen a „*másokhoz*” képest a „*saját*” méltóságsérelemnek a tiltása nyilván fel sem merül, az egyéb jogalanyok tekintetében pedig ugyancsak felesleges ezt hangsúlyozni, hiszen az emberi méltóság – az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint is – eleve csak az embereket illetheti meg, más jogalanyokat nem.

96 Lásd a rendőr képmásának nyilvánosságra hozataláról szóló 28/2014. (IX. 29.) AB határozatot, amelyben a testület *közvetlenül* alapjogok közötti mérlegelés alapján döntötte el az adott személyiségi jogi pert, figyelmen kívül hagyva azt a jogszabályi rendelkezést, amely felsorolja ezeknek a személyeknek a nyilvános adatait (nem sorolva e körbe a rendőr képmását. – Elhangzott Péterfalvi Attila: „*Véleményszabadság vs. Adatvédelem*” c. előadásán, a „*Mérlegen a véleményszabadság*” című konferencián 2015. június 19-én a Ludovika Campus Fő épület Hunyadi termében.) Lásd erről a kérdéstről bővebben: TÉGLÁSI András: *Az alapjogok hatása a magánjogi viszonyokban az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény hatálybalépését követő első három évben – különös tekintettel a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelmére*, Jogtudományi Közlöny, 2015/3, 151. Ez a gyakorlat azért is jelent változást az Alkotmánybíróság gyakorlatában, ugyanis korábban a testület egyes döntéseiben a személyiségi jog megsértése tárgyában hozott bírói döntéssel szembeni alkotmányjogi panaszindítványt „*kizárólag magánjogi jellegűnek*” tekintette, ezért azt – lévén, hogy neki csak a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kiküszöbölésére van jogköre – be se fogadta. Lásd: 3364/2012. (XII. 5.) AB végzés. Ebben a végzésben a testület úgy érvelt, hogy „*személyiségi jogi perben szükségképpen kerül szembe egymással az egyik peres fél jóhírnév-védelméhez való joga és az ellenérdekű fél szabad véleménynyilvánításhoz való joga, és a bírói ítélet meghozatala után az egyik jog szükségképpen dominálni fog a másik joghoz képest. Azonban ezen jogok szembenállása és a jogvita eldöntése önmagában nem eredményez Alaptörvénnyel összefüggésbe hozható helyzetet.*” (Indokolás [8])

97 TÓTH J. Zoltán: *A véleménynyilvánítási szabadság érvényesülése és érvényesítése a választási eljárásokban: az Alkotmánybíróság gyakorlata a választási ügyben hozott bírói döntéssel szembeni alkotmányjogi panasz alapján indult ügyekben*, Jogtudományi Közlöny, 2015 (megjelenés alatt).

98 A rendőr képmásának nyilvánosságra hozataláról szóló 28/2014. (IX. 29.) AB határozat is hivatkozott az Alaptörvény 28. cikkére. Lásd: Indokolás [47]

## Összegzés

Az Alaptörvény kihirdetésekor IX. cikke a véleménynyilvánításra vonatkozóan érdemi változást nem sugallt. Ugyanakkor az Alaptörvény negyedik módosítása, a IX. cikk újonnan megjelenő (4) bekezdésével épp az emberi méltósággal való viszonyában vetett fel több értelmezési dilemmát. Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése felvetheti az alapjogi teszt kizárását, ezáltal egyértelmű normahierarchia felállítását a méltóság javára, az emberi méltóság szűkebb felfogását, vagy akár a véleménynyilvánítás szabadsága és a véleménynyilvánítás gyakorlási módja közti különbségtétel szükségességét is. Ezek az értelmezési lehetőségek ugyan nem tendenciaszerűen, de már meg-megjelentek egy-egy alkotmánybírói döntés többségi részében vagy egy-egy különvéleményben, hol expliciten, hol csak impliciten (pl. az arányossági teszt elmaradása). A leginkább elfogadott – és leginkább magától értetődő – értelmezési lehetőség kétségtelenül az, hogy a (4) bekezdés pusztán a korábbi alkotmánybírói gyakorlat egyszerű alaptörvényi szintre emelése. Ez tűnik a leginkább elfogadottnak az Alkotmánybíróság azóta megjelenő döntéseiben. E döntéseiben az Alkotmánybíróság az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének többletelemét a véleménynyilvánítás szabadságának *visszaélésszerű gyakorlásában* megnyilvánuló magatartások szankcionálásában látta. Másrészt – ugyancsak a (4) bekezdésre reagálva – az Alkotmánybíróság törekszik elhatárolni a méltóságnak egy olyan korlátozhatatlan magját, amivel szemben a véleménynyilvánításnak is meg kell hajolnia (ti. a másik személy emberi mivoltában való megalázása), ugyanakkor az emberi méltóság szélesebb, személyiségvédő funkciót betöltő védelmi körével szemben a véleménynyilvánításnak már csak az alapjogok korlátozásának általános szabályai szerint kell megálljt parancsolni.